

Kaj Munk

De Pinksterbelofte

*En zie, Ik doe de belofte Mijns Vaders op u komen.
Maar gij moet in de stad blijven,
totdat gij bekleed wordt met kracht uit de hoge.*

Lukas 24: 49

Jeruzalem niet te verlaten, maar te blijven wachten op de belofte van de Vader." Blijven wachten! Een heerlijk woord. Want dat betekent niet alleen maar, zich domweg nergens wat van aantrekken en nu maar te laten komen wat er komen moge. Neen, dat betekent veel meer: wakker en bereid zijn, niet maar zitten knikkebollen, maar echt blijven wachten, waakzaam, zonder slaap in de ogen, helder en scherp van blik.

De discipelen moesten blijven wachten op de belofte van de Vader. Er zou iets groots gaan gebeuren. En daar zouden zij bij nodig zijn. Na hun verraderij, hun onmacht, hun moedeloze resignatie, na die diepe, diepe val, zou er iets groots gaan gebeuren, waar zij met heel hun hart naar haakten en uitzagen: een heel nieuwe geest zou over hen komen.

Maar hoe dat zou gebeuren en wanneer die geest zou komen, daarover was hun niets anders gezegd dan dat "het niet uw zaak is de tijdperken of tijdstippen te weten waarover de Vader de beschikking aan zich gehouden heeft. Maar gij zult kracht ontvangen, wanneer de Heilige Geest over u komt..."

Zij hadden de Pinksterbelofte dat er kracht zou komen uit de hoge. Een klein hoopje mensen, zo helemaal niets bijzonders, waar iedereen met recht zijn spot en zijn hoon over kon uitgieten, maar die door alle vernedering en deemoediging heen waren gegaan en die tot zichzelf waren ingekeerd en waren ómgekeerd, dat hoopje mensen beleefde na het lange moeilijke wachten, dat God hun de boodschap zond: Nu is de tijd vervuld. En zij stonden op, en zij werden gedragen door een nieuwe kracht, en Zijn hand wees hun de weg, en getroost zetten zij zich aan het werk: het bouwen van het nieuwe Rijk.

Inhoud

Meditatie	89
Pinksteren in de cantates van Bach	90
Dr. A. Noordeggraaf, Ede	
Het christelijk geloof en de politiek (IX)	92
De Wijsheid van Salomo (II, slot)	
Dr. H. Klink, Hoornaar	
Pinksterlied	94
Harriet Auber/J.W. Schulte Nordholt	
Impressies van de conferentie in Vianen	94
Drs. M. den Admirant, 's-Gravenhage	
Korte berichten	96

Woord van Theophil Spoerri (1890 – 1974)

Het komt er minder op aan hoe de mens zich God voorstelt, dan hoe de mens zich voor God stelt.

Pinksteren in de cantates van Bach

Jaren geleden hoorde ik iemand in een preek zeggen: 'Pinksteren is de kroon op de feesten van de kerk'. Dat lijkt in strijd met de waardering van dit feest, in de samenleving en in de kerken. Vergeleken met het Kerstfeest staat het Pinksterfeest in de schaduw. Dat zal er wel mee samenhangen dat er op Pinksteren het minst te zien en wellicht het meeste te horen valt, zoals dr. J. Koopmans in een van zijn postilleschetsen schreef. Bij Kerst hebben mensen de beelden op hun netvlies van een stal, een kribbe, een kindje, engelen, herders en wijzen. Op het eerste Pinksterfeest ontbreken de engelen. Mensen getuigen van Gods grote daden. Het Pinksterevangelie vertelt hoe een van de apostelen de Schriften opent en een preek houdt over de betekenis van Pasen. Jezus leeft en regeert door zijn Woord en Geest. Hij is het Licht der wereld. Maar zonder de Geest hebben we geen aansluiting aan het lichtnet.

De Heilige Geest vervult ons met de liefde van Christus, brengt tot getuigen en belijden, maakt vrijmoedig om voor Jezus uit te komen. Inderdaad, de kroon op de feesten van de kerk. Daar mogen we elkaar op aanspreken. Ik vind het daarom verheugend dat in toenemende mate op de eerste Pinksterdag de openbare belijdenis van het geloof plaats vindt. Een goede gelegenheid de geweldige betekenis van dit feest te onderstrepen.

Pinksterliederen

Pinksterliederen gaan ons daar vanouds in voor. Ik denk aan de beroemde hymne *Veni, Creator, Spiritus* (Kom, Schepper, Geest, zie voor een vertaling Gezang 237 LvK). Aan wie dit lied moet worden toegeschreven is niet met zekerheid te zeggen. Karel de Grote, Gregorius of Ambrosius worden als dichters van dit lied genoemd dat in de Middeleeuwen het Pinksterlied bij uitstek was. Het is een bede tot de Geest die zijn gaven zeventvoudig schenkt (zie Jesaja 11: 2), de vinger van God, door wie Christus de demonen uitdrijft (Lucas 11: 20), het vuur van de liefde dat harten doordringt en ons hart van liefde doet branden. Maarten Luther maakte er een prachtige bewerking van (zie Gezang 239 LvK). Ook in dit lied is sprake van de Geest en zijn zeven gaven die ons het Woord toevertrouwt en ons verstand verlicht. Dat Woord moet klinken in alle landen in de weerbarstige tijd vol vijandschap, de listen en lagen van de vijand bij uitstek, de boze.

Dit lied heeft van ouds in de reformatie zijn plek gekregen in de eredienst, naast die beide andere liederen van Luther: de herdichting van de oude hymne (11^e of 12^e eeuw) *Veni, sancte spiritus* (Kom, Heilige

Geest, Here God, LvK, Gezang 240) en het indrukwekkende lied *Nun bitten wir den Heiligen Geist* (vert. LvK, Gezang 241). Wie de tekst van dit lied op zich laat inwerken, ziet hoe in de strofen 2, 3 en 4 het werk van de Geest in verband wordt gebracht met de trits: geloof, hoop en liefde. Dat deze liederen een vaste plaats hadden in de liturgie blijkt ook uit de kerkmuziek. Componisten als Scheidt, Pachelbel, Buxtehude en Bach, om enkele grote namen te noemen, schreven koraalbewerkingen over deze liederen.

Pinkstercantates

Wat de laatstgenoemde componist betreft, wijs ik op de cantates die Bach schreef voor het Pinksterfeest. Er zijn er negen bewaard gebleven, vier voor de eerste Pinksterdag, drie voor de tweede en twee voor de in die tijd in Duitsland gevierde derde Pinksterdag. De cantates voor de eerste Pinksterdag zijn getoonzet op de lezingen van het lutherse leesrooster. De evangelielezing was Handelingen 2:1-13, de geschiedenis van de uitstorting van de Heilige Geest, terwijl als epistellezing gelezen werd Johannes 14: 23 - 31, de belofte van Christus aangaande de Parakleet, de Voorspreker of, zoals de ons vertrouwde vertaling luidt: de Trooster. Een dergelijke cantate werd gezien als een vorm van muzikale vertolking van het evangelie. In drie van de vier cantates treffen we een toonzetting aan van vers 23: "Als iemand Mij liefheeft, zal hij Mijn woord in acht nemen; en Mijn Vader zal hem liefhebben, en wij zullen naar hem toekomen en bij hem intrek nemen." (Herz. Statenvert.)

De cantates 59 en 74 beginnen zelfs met dit tekstwoord *Wer mich liebet, der wird mein Wort halten*. In cantate 59 kiest Bach de vorm van een duet tussen sopraan en bas, dat hij in cantate 74 uitwerkt in een groots openingskoor. In cantate 172 is het de bas die deze woorden van Jezus zingt. Bach was, zo blijkt uit de tekst van deze cantate, gegrepen door de belofte van de inwoning van de Vader en de Zoon in de harten van de gelovigen, de innige gemeenschap met Hem.

Erschallet, ihr Lieder

De cantate 172, *Erschallet ihr Lieder*, is daar een indrukwekkend voorbeeld van. Bach schreef deze cantate voor het Pinksterfeest van 1714, toen hij werkzaam was als organist en hofmusicus aan het hof de hertog van Saksen-Weimar, Wilhelm Ernst. In de slotkapel, de *Himmelsburg*, was er dagelijks een dienst en de hovelingen waren verplicht deze bij te wonen. Voor de zondagse eredienst schreef Bach een aantal cantates, waarvan er

uit deze vroege periode zo'n twintig bewaard gebleven zijn, onder meer deze cantate voor de eerste Pinksterdag. In later jaren, toen hij werkzaam was als Thomascantor in Leipzig, voerde hij dezelfde cantate in enigszins gewijzigde vorm nog enkele keren uit.

De cantate draagt enerzijds een uitbundig karakter, maar treft je anderzijds door de innige toon, de mystieke toon van het verlangen. De tekst is, afgezien van het citaat uit Johannes 14, afkomstig van Salomon Franck, een Duits jurist en begaafd dichter die Bach regelmatig voorzag van teksten voor zijn cantates. De inzet vormt een feestelijk openingskoor *Erschallet, ihr Lieder, erklinget ihr Saiten*. Zang en muziek moeten de gelukzalige tijden vertolken nu God de zielen tot zijn tempel maakt, tot een woonplaats van de Heilige Geest. Drie groepen, namelijk een blazerskoor van drie trompetten, een versterkt strijkerskoor en een koor van zangers bezingen het Pinksterwonder. De drie groepen hebben hun eigen rol en vullen als in een samenspraak elkaar aan. Het getal drie als Goddelijk getal komt in deze cantate op velerlei wijze naar voren. Het blijkt bijvoorbeeld uit de driedelige maat en uit het feit dat dit openingskoor een driedelige vorm heeft: A-B-A. Bachs werken laten zien dat hij een scherp theologisch inzicht had. Op Pinksteren eren we de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.

Op het openingskoor volgt een door een bas gezongen recitatief. Het zijn de hierboven geciteerde woorden uit Johannes 14:23. In de composities van Bach – bijvoorbeeld in de Passionen – worden de woorden van Christus doorgaans gezongen door een bas. Gert Oost, schrijver van een mooi boek over de cantates van Bach, maakt de opmerking: "In dit recitatief geeft Bach zijn hele theologie, zijn hele visie op leven in klanken weer." Aansluitend klinkt een basaria: "Heiligste Drie-eenheid, grote God der ere, kom toch en keer in de genadetijd bij ons in." Ook dit deel wordt weer beheerst door het getal drie. Het is een lofzang – feestelijk begeleid door trompetten – en een gebed ineen. Een afdalende reeks tonen symboliseert de neerdaling van de Geest vanuit de hoge naar de aarde.

Dan volgt opnieuw een recitatief, een verhalend gedeelte, gezongen door een tenor. In de tekst klinken tal van reminiscenties aan de Bijbel. We worden herinnerd aan de schepping, aan de hof van Eden, aan de

tuin, doorwaaid door de Noorden- en de Zuidenwind (vgl. Hooglied 4:16), aan de woorden over de Trooster. De Geest die bij de schepping blies is de Geest die herscheppend en vernieuwend werkzaam is. In het trio van violen, de tenorstem en de begeleidende bas gaat de wind als het ware op en neer.

Van grote schoonheid en intensiteit is het dan volgende duet van sopraan en alt. De ziel bezingt de liefde voor de verkwikkende liefde van de Geest. De gelovige bidt dat de Geest moge komen en de tuin van het hart moge doorwaaien. Het is een intiem stuk, waarin we iets horen van de unio mystica, de mystieke band tussen God en zijn kind: "Ik ben de uwe en jij bent de Mijne." En in dit intieme stuk horen we dan een hobo (de hobo d'amore, de liefdehobo) die het koraal vertolkt *Komm, Schöpfer, heil'ger Geist, Herre Gott*.

De cantate wordt afgesloten met een koraal dat de vreugde van de gemeenschap van de bruidsgemeente met haar Heer bezingt. Het is de vierde strofe uit een lied van de lutherse predikant Philipp Nicolai (1556 - 1608), het beroemde kerklied *Wie schön leuchtet der Morgenstern*. In het Liedboek voor de kerken vinden we een vertaling van dit lied in Gezang 157. Ook dit lied staat in de mystieke traditie van de bruidsmystiek, waarin de tonen van Psalm 45 en Openbaring 19 hoorbaar zijn. Een lied dat uitzicht geeft op de bruiloft van het Lam in de hemelse heerlijkheid. In de vertaling van Schulte Nordholt luidt strofe vier als volgt:

*Hoe liefelijk is uw gelaat;
als Gij uw ogen op mij slaat,
dan doet de vreugd mij beven,
Gij Jezus, zijt zo trouw en goed;
uw woord en geest, uw vlees en bloed,
zij zijn mijn ziel en leven.
Heer
des hemels,
laat, getrouwe,
mij aanschouwen
uw erbarmen.
Herder, neem mij in uw armen.*

Zo is deze cantate een klinkend voorbeeld van de rijke betekenis van het heilsfeit van Pinksteren.

A. Noordegraaf, Ede

Het christelijk geloof en de politiek (IX)

De Wijsheid van Salomo (II, slot)

De ware zoon van David

In de hoofdstukken 6 t/m 10 laat de auteur op een

uiterst subtiele manier zien hoe het ideale koningschap eruit ziet. Hij komt daarbij terug op de oproep waar-

mee zijn boek begon: "Luistert daarom, koningen en toont inzicht. Laat u onderrichten, rechters over de hele wereld! U hebt uw macht ontvangen van de Heer, u ontleent uw heerschappij aan de Allerhoogste. Hij zal uw dagen beoordelen en uw voornemens toetsen."

Het is de schrijver wel duidelijk dat het merendeel van de koningen zich aan deze afhankelijkheidsrelatie weinig gelegen laat liggen. In Israël regeerde toen het boekje geschreven werd Herodes, die zich graag afficheerde als een tweede Salomo en om die reden op een grootse wijze de tempel liet herbouwen. Het valt niet uit te sluiten dat de *Wijsheden van Salomo* een impliciete kritiek is op juist Herodes' pretenties. Wie een beetje op de hoogte is van zijn manier van doen, zal onwillekeurig aan zijn koningschap denken bij het lezen van het eerste hoofdstuk van het boekje, waarin die vorsten getekend worden, die alleen maar rekenen met het hier en nu, die hun lusten willen botvieren en voor wie de rechtvaardige een hinderpaal is.

De echte zoon van David regeert heel anders. Hij vreest God. De eerste voorwaarde daarvoor is dat hij zich bewust is van het feit dat hij een afhankelijk schepsel is. Tegenover de enorme taak die hem wacht, dringt die gedachte zich sterker dan ooit aan hem op. Hoe zal hij, die in feite niet meer dan een gewone sterfeling is, een heel volk kunnen regeren? "Evenals ieder ander ben ik een afstammeling van de eerstgeschapene, die uit de aarde werd gevormd. (...) Mijn geboorte schokte de wereld niet en ik slaakte eenzelfde eerste kreet als iedereen. Ik heb in windsels gelegen, ik moest verzorgd worden. Want het leven van een koning heeft geen ander begin, voor alle mensen heeft het leven dezelfde ingang en dezelfde uitgang." (zie WvS 7:1 - 22)

Vanuit dit besef van schepselmatige zwakte bad de koning "om inzicht, en het werd mij gegeven; ik heb

gesmeekt en mij werd een wijze geest geschonken. Ik verkoos wijsheid boven scepters en tronen, rijkdom viel bij haar in het niet. Zij was voor mij onvergelijkbaar met de kostbaarste edelsteen; naast haar waren bergen goud niet meer dan een hoopje zand en met haar vergeleken was zilver maar slijk. Ik beminde haar meer dan gezondheid en schoonheid, ik verkoos haar boven het licht, want ze schitterde zonder ophouden. Tegelijk met haar ontving ik alle andere goede dingen. (...) De wijsheid, de maakster van alles, heeft mij onderricht."

Een loflied op de wijsheid

Dat hij zo verlegen is om wijsheid hangt niet alléén samen met het feit dat hij als mens klein en afhankelijk is. Het heeft ook te maken met de wijsheid zelf. De aankomende koning heeft iets gezien (geschouwd) van de wijsheid en is als "verliefd op haar geworden." Daarom prijst hij de wijsheid in alle toonaarden (WvS 7: 23 - 8: 3): "Zij heeft een geest die verstandig en heilig is, uniek, veelzijdig, verfijnd, beweeglijk, helder, rein, toegankelijk, onkwetsbaar, liefdevol, scherpzinnig, onstuitbaar, weldadig, menslievend, standvastig, onwrikbaar, onbezorgd, almachtig, alles overziend en alle geesten doordringend, hoe scherp, zuiver of subtiel ze ook zijn. De wijsheid is beweeglijker dan alles wat beweegt, ze doordringt en doorstroomt alles met haar zuiverheid. Ze is de adem van Gods kracht, de zuivere straling van de luister van de Almachtige. Niets dat onrein is, kan haar binnendringen. In haar schittert het eeuwige licht, in haar wordt Gods kracht feilloos weerspiegeld en zijn goedheid afgebeeld. Ze is één maar kan alles, ze is onveranderlijk, maar vernieuwt alles. Ze gaat over op elk volgend geslacht van vrome mensen en maakt hen tot vrienden van God en tot profeten. Want God heeft alleen degene lief die zijn leven deelt met de wijsheid. In schoonheid overtreft ze de zon, haar plaats is boven de sterren. Ze is schitterender dan het daglicht, want dat wordt gevolgd door de nacht, maar de wijsheid wordt nooit verduisterd door het kwaad. Haar macht omvat de wereld van het ene uiteinde tot het andere, alles bestuurt ze even voortreffelijk. Ik werd verliefd op de wijsheid, van jongs af aan heb ik haar begeerd. Ik aanbad haar schoonheid en trachtte haar als bruid te verwerven. Ze doet haar edele afkomst eer aan door met God te leven en hij die over alles heerst, heeft haar lief gekregen." Wie zou om deze wijsheid niet verlegen zijn, zeker als hij leiding moet geven aan een volksleven?

De wijsheid als Persoon

Wat in dit uitvoerige citaat opvalt, is dat de wijsheid

Colofon

Ecclesia, voorheen 'Kerkblaadje', is een uitgave van de Stichting Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge en verschijnt zaterdags om de veertien dagen.

Redactie: Drs. M. den Admirant, Ds. J.K. Vlasblom, Mw G.M. van Ommen-Middelkoop

Eindredactie: Ds. L.J. Geluk en Dr. H. Klink

Vaste medewerkers:

Dr. J.G. Barnhoorn, Dhr. T. van Es, Dr. R. Fernhout, Drs. H.J. Lam en Dr. M. Verduin.

Redactieadres: Dorpsweg 11, 4223 NA Hoornaar, tel. 0183-581321

Internet-adres: www.ecclesianet.nl

Abonnementsprijs: € 24,- per jaar

Adreswijziging en abonnementen: gm.v.ommen@kpnplanet.nl

Administratie: Baron Bentinckstraat 51, 7731 EK Ommen

tel. 0529 456729, Postbankrekeningnr. 88 71 47

Adm. Ecclesia/Kerkblaadje te Ommen of

Bankrekeningnr. 34.89.69.619 t.n.v.

St. Vrienden van Kohlbrugge te Ommen

Druk: drukkerij Ridderprint, Ridderkerk

uitdrukkelijk *persoonlijke* trekken heeft. We komen dat tegen in de hele latere wijsheidstraditie van Israël, ook in Spreuken 1 t/m 9, dat ooit een apart boekje vormde. Waarschijnlijk is dit boekje vrij laat, enkele eeuwen voor Christus geschreven. We lezen er dat de wijsheid voorafging aan Gods scheppingsdaden en dat ze haar vreugde vond vooral in de schepping van de mens. Ze bedauwde de mens met haar zegen. De wijsheid, zegt Job 28 samenvattend, woont bij God, die haar kent en doorgrondt.

Deze wijsheid dus, die verband houdt met de scheppingsoorsprong en die tegelijk de Geest is van God, wordt door de ideale koning geprezen en aangeroepen als hij zijn regering aanvaardt (zie hoofdstuk 9): "God van mijn voorouders, barmhartige Heer, U hebt door Uw woord alles geschapen. Door Uw wijsheid hebt U de mens gemaakt dat hij over Uw schepping zou heersen, dat hij de wereld rechtvaardig zou regeren, in vertrouwen op U en dat hij oprecht zou vonnissen. Schenk mij de wijsheid die naast U troont, keur mij een plaats onder Uw kinderen waardig. Ik ben immers Uw dienaar, de zoon van uw dienares (...) U hebt mij uitgekozen om koning van Uw volk te zijn en rechter over Uw zonen en dochters."

Een nieuwe tempel

Uit het gebed dat de koning uitspreekt, maken we op dat God het de koning heeft opgedragen een nieuwe tempel te bouwen, zoals dat ook voor Salomo gold. Opmerkelijk is dat er staat dat hij iets van de contouren van deze nieuwe tempel gezien heeft. Zoals ooit Mozes op de Sinai de hemelse contouren zag van de tabernakel die hij moest laten maken, heeft de ideale koning het hemelse heiligdom voor ogen bij de bouw van een nieuwe tempel. Dit gegeven wordt later in het Nieuwe Testament uitgewerkt in de brief aan de Hebreëën.

Op de koning rust dus de taak ervoor te zorgen dat God op de juiste wijze gediend wordt, door een heilig volk, zoals het vanaf het begin van de schepping bedoeld is: "U hebt mij de bouw opgedragen van een tempel op Uw heilige berg, van een altaar in de stad waar U woont, naar het voorbeeld van de heilige tent die U al in het begin had ontworpen. Bij U is de wijsheid." De koning heeft dus iets gezien van de hemelse werkelijkheid en dat is bepalend voor zijn koningschap (waarmee overigens ook de kern van de boodschap van de *Politeia*, de ideale stad van Plato, gekarakteriseerd is, waarvan de auteur zei dat zij naar het model van de hemelse stad gemaakt moest zijn en daarom op aarde wel nooit te vinden zou zijn).

De koning weet dat hij om dit alles te kunnen reali-

seren, aangewezen is op Gods hulp. Daarom bidt hij om de wijsheid, die geïdentificeerd wordt met de heilige Geest: "Zend haar hierheen vanuit de heilige hemel, van bij Uw luisterrijke troon om mij met raad en daad bij te staan, opdat ik weet wat U goedvindt. Zij weet en doorziet immers alles. (...) Zo zal alles wat ik doe U aangenaam zijn. Ik zal uw volk recht verschaffen en de troon van mijn vader waardig bekleden. Welk mens kent Gods bedoeling? Wie kan doorgronden wat de Heer wil? Armzalig is het denken van sterfelijke mensen, wisselvallig zijn onze overwegingen. (...) Wie kan Uw bedoelingen kennen als U niet zelf wijsheid geeft en Uw heilige Geest naar beneden zendt?"

Zo aanvaardt de koning zijn ambt. Zo is hij in staat om zijn land te regeren in de trant van Jesaja 9: 5 e.v. (LXX). We zagen in een vorig artikel al hoe in deze tekst gezegd wordt dat de toekomstige, messiaanse koning doordrongen is van het feit dat hij het koningschap van God ontvangt. Tegelijkertijd is hij als het ware van binnenuit gepredisposeerd om het koningschap te aanvaarden. Ik wees er toen op dat de wijsheidsboeken uit de intertestamentaire periode op deze noties zouden voortborduren.

De doop in de Jordaan

Is het niet alsof hier een blauwdruk gegeven wordt van de ware Zoon van David, van hoe Hij zijn 'regering', zijn ambt zal aanvaarden? Onwillekeurig moeten we denken aan de doop in de Jordaan, toen Christus, ongeveer een halve eeuw later, zijn roeping aanvaardde. We lezen bij Lucas dat Hij tijdens de doop tot God bad en de Geest van God uit de hemel kwam, terwijl er een stem uit de hemel klonk, die zei: "Dit is mijn geliefde Zoon, hoort Hem." Van Hem lezen we dat Hij als kind toenam in wijsheid en in genade bij God en bij de mensen. Na zijn doop lezen we dat Hij in Nazareth in zijn eerste prediking teruggrijpt op Jesaja 61, waar staat: "De Geest des HEREN is op Mij."

De parallellen van de doop in de Jordaan en de *Wijsheid van Salomo* gaan mogelijk nog verder. Vlak voor de doop zegt Jezus tegen Johannes, die Hem er in eerste instantie van probeert te weerhouden dat Hij zich zou laten dopen: "Laat Mij begaan, want zó betaamt het ons alle *gerechtigheid* te vervullen." Het gaat Hem dus uitdrukkelijk om de gerechtigheid, waar ook de *Wijsheid van Salomo* mee inzet.

Deze gerechtigheid wordt vervuld door een levensweg die overeenkomt met de doop van Johannes. Nu was de Johanneïsche doop gericht op de vergeving van de zonden en de vernieuwing van het leven en dat met het oog op het Koninkrijk, dat volgens de prediking

van Johannes op het punt stond aan te breken. Het is duidelijk dat de Here Jezus door de prediking van Johannes geraakt was. Hij hoorde er zijn roeping in om vanaf nu als de ware Zoon van David het Koninkrijk der hemelen gestalte te geven. Dat kon alleen als Hij zich volledig zou wijden aan zijn taak en dat ter wille van het volk, waarmee Hij zich één en waarvoor Hij zich verantwoordelijk wist. Die betekenis had de doop van Johannes voor Hem. Deze wijding betekende dus (de ondergang in het water duidde daarop) een algehele toewijding aan God, met alle gevolgen van dien. Dat het zich toewijden aan de gerechtigheid van God lijden en dood tot gevolg konden hebben, was meer dan eens voorgezegd. We vinden het in de profeten, maar ook in de *Wijsheid van Salomo*.

Is het te gewaagd een parallel te zien tussen het bidden van de Here Jezus bij de doop en het ontvangen van de Heilige Geest en dat wat de *Wijsheid van Salomo* vertelt over de ideale koning die bij zijn troonsaanvaarding vanwege de enorme opdracht die voor hem lag, bidt om de wijsheid en om Gods Geest?

Bij de doop in de Jordaan werd de stem van de Vader gehoord: "Deze is Mijn Zoon, mijn geliefde, hoort Hem." Op Hem daalde de Geest neer. Als de ware Zoon van David en als de representant van de Wijsheid overtrof Christus, de Gezalvde, de Zoon van David, Salomo op alle manieren. "De koningin van het Zuiden zal worden opgewekt in het oordeel met dit geslacht en het veroordelen, want zij kwam van de einden van de aarde om de *Wijsheid van Salomo* te horen; en zie, meer dan Salomo is hier!" (Matth. 12: 42)

Tot slot

Martin Hengel schreef: "Wanneer wij een voorchristelijke-Joodse sleutel tot het verstaan van de ontwikkelingen met betrekking tot de hoge christologie van na Pasen zoeken, zullen we die het eerste vinden in de *Wijsheid van Salomo*, waarin op een eigenaardige manier de apocalyptische en de wijsheidstradities uit Palestina verbonden zijn met het typisch hellenistische vocabulaire. De voorwaarden voor deze invloed van de

Our blest Redeemer, ere He breathed

De Heiland bij de hemelvaart,
die teder afscheid nam,
zei dat er weldra hier op aard'
een trooster kwam

In tongen vuur, in felle gloed,
kwam Hij die leert en leidt,
geweldig als een wind die woedt,
zo groot en wijd

Een vreemdeling die ons bemint,
zo komt Hij, zacht van zin,
tot Hij een hart vol ootmoed vindt,
en woont daarin.

Hoe liefelijk spreekt dan de Geest,
als avondwind zo stil,
en voedt de hoop, en stilt de vrees,
en leidt de wil.

Voor al wat goed en zuiver is
en liefelijk van klank
en uit de hemel lafenis
zij Hem de dank

Geest van licht, daal tot ons neer,
zie zwakheid aan.
Woon in ons hart en laat ons Heer,
voor U bestaan.

Harriet Auber (1773 – 1862) en vertaald
door J.W. Schulte Nordholt (1920 – 1995)

leer betreffende de wijsheid en de Geest op de christologie zijn echter niet pas gegeven met de oergemeente na Pasen, maar gaan goed beschouwd, al terug op de werkzaamheid van Jezus als de messiaanse leraar en degene op wie de Geest van God rust."

H. Klink, Hoornaar

Impressies van de conferentie in Vianen

De Grote Kerk in het historische stadje Vianen was ook dit jaar – al weer voor de zesde achtereenvolgende maal – de plaats van ontmoeting voor de conferentie van de "Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge". Ds. G.C. Bergshoeff, lid van het Stichtingsbestuur, had deze keer de leiding van de bijeenkomst, gehouden op zaterdag

28 mei. Even na half elf verwelkomde hij de ongeveer honderd aanwezigen, in het bijzonder de referent prof. dr. C.P. Veerman en de afgevaardigde van de Gereformeerde Bond, ds. H.J. Lam. Van enkele personen was bericht van verhindering ontvangen, o.a. van de heren T. van Es en dr. R. Fernhout en van dr. M.

Verduin wegens ziekte.

Onder orgelspel van de heer Kees Geluk werden enkele verzen van Psalm 99 gezongen, waarna ds. Bergshoeff in gebed voorging. Hij las vervolgens de eerste zeven verzen van de eerste brief van de apostel Johannes en hield naar aanleiding van dit Bijbelgedeelte een korte meditatie. De apostel begint bij het allereerste begin. Het Woord, dat wil zeggen Christus, was erbij toen God de Vader de wereld schiep en de duisternis moest wijken voor het licht. Johannes aanschouwt Gods eniggeboren Zoon, Die hem heeft aangeraakt. De apostel verkondigt wat hij gezien heeft en wat zijn handen getast hebben van het Woord des levens. Dit scheppende Woord, dat de duisternis uit het leven doet verdwijnen, is het vaste punt. De geloofshelden uit de kerkgeschiedenis hebben er steeds weer naar gegrepen. Wat de moderne mens in handen heeft, is zo weinig vast. Wij hebben het levende Woord. In aansluiting op de meditatie werden enige verzen van Gezang 113 (bundel 1938) gezongen: "Heugelijke tijding, bron van hartverblijding, Evangeliewoord!"

Traditiegetrouw volgde de herdenking van hen die sinds de vorige conferentie (5 juni 2010) uit de vriendenkring werden weggenomen. Voorzover het Stichtingsbestuur bekend, ontvielen ons de volgende broeders en zusters:

1. mevrouw R. van Dijk-Ewouds te Giessenburg
2. mevrouw A. Voschezang-Kroeskamp te Almelo
3. de heer ds. C. Vos te Amersfoort
4. de heer B. Baars te Rhenen
5. de heer ds. L.J. Bloemsmas te Zeist
6. de heer F.D. Oenema te Wolvega
7. de heer B.J. Vonk te Hoornaar
8. de heer J.D. Wisman te Paterswolde
9. de heer J. Karssen te Veenendaal
10. de heer D.B. Erades te Zwolle
11. de heer G.P. Olbertijn te Woerden
12. de heer ds. H.C. van IJterzon te Gouda
13. de heer ds. I.J. Wisse te Rijnsburg
14. de heer ds. W. Bleij te Amstelveen

Nadat de voorzitter deze namen had voorgelezen en er een korte stilte in acht was genomen, zongen de aanwezigen staande enige verzen van Gezang 397 uit het Liedboek voor de Kerken: "O God, die droeg ons voorgeslacht"

Kerk en samenleving

Vervolgens werd het woord gegeven aan prof. dr. C.P. Veerman, oud-minister van Landbouw en thans bijzon-

der hoogleraar in Wageningen en Tilburg en voorzitter van *Natuurmonumenten*. Het aangekondigde thema van zijn referaat was: *Adam, waar zijt gij? De plaats van de kerk in de tegenwoordige samenleving*. Voordat de referent aan dit laatste onderwerp toekwam, schetste hij een beeld van onze tijd. Wij zouden kunnen spreken van "de levensmoeheid onzer eeuw" (aldus het thema van een tijdrede van professor G. Wisse). Er zijn crises op velerlei terrein: een financiële crisis met politieke repercussies, klimaatproblemen, voedsel- en watertekort, een energiecrisis (kernenergie) en problemen als gevolg van migratie. Tussen de diverse vormen van crisis bestaat samenhang. Een belangrijke onderliggende factor is het menselijk handelen. Dit brengt ons tot de vraag: "Mens, waar ben je? Wat is je houding ten aanzien van de grote vragen van deze tijd?" Daaraan vooraf gaat een andere vraag: wat hebben we verloren? Een diagnose van onze tijd leert dat mensen lijden aan de werkelijkheid en vluchten in een schijnwereld. Ze lijden ook aan het eigen bestaan en vinden het belangrijker dat ze gezien worden (op de televisie bijvoorbeeld) dan dat ze erkenning krijgen. Dit leidt tot verlies aan diepte en inhoud van het leven. Ook is er onzekerheid over de zin van het bestaan. Na deze uiteenzetting kwam de vraag aan de orde: wat kan de kerk in de huidige samenleving doen? Ten eerste moet ze een stad op een berg zijn. Dit houdt in dat ze haar geloofswaarheden helder en zuiver moet houden en die moet preken. Het gaat om geloofswaarheden over het goddelijk gezag, de menselijke natuur, de genade en de kracht van het geloof. Is dit orthodoxie? Ja, maar geen dogmatisme. Ook moet de kerk een zoutend zout zijn, dat om zich heen grijpt. In het dagelijks leven kan het voorbeeld van christenen een aansporing zijn tot geestelijke ontwikkeling. De referent noemde in dit verband ook de groei van het christendom in China, waar de "minikerken" van steeds meer belang worden.

De kerk kan ook een hernieuwde invulling geven aan de zorg voor de schepping. Waarom, zo besloot professor Veerman, zijn we zo terughoudend? Laten we het christendom als inspiratiebron voor ogen houden en getuigen van Gods genade in Christus.

Na dit referaat werden enkele verzen van Gezang 303 (Liedboek) over "de ware kerk des Heren" gezongen.

Tijdens een korte pauze deed mevrouw G.M. van Ommen-Middelkoop enkele zakelijke mededelingen, waarna de referent inging op een aantal schriftelijke vragen. De teruggang van de kerk mag ons naar zijn mening niet ontmoedigen. God onderhoudt Zijn kerk.

Wel moet worden erkend dat we als kerk zijn tekortgeschoten en het geestelijk leven onvoldoende hebben gevoed. Maar de gedachte dat God komt met Zijn oordeel over de kerk, moet volgens de hoogleraar worden verworpen.

Het met aandacht gevolgde betoog bewees dat de referent, hoewel (naar eigen woorden) "geen theoloog maar boer", ook over andere dan agrarische onderwerpen iets te zeggen heeft.

Ds. Bergshoeff besloot de ochtendbijeenkomst met een gebed voor de maaltijd.

Na heropening van de conferentie om 13.45 uur kreeg dr. K. van Bekkum, één van de redacteurs van de serie *Klassiek licht*, gelegenheid voor de presentatie van twee nieuwe delen met werk van Da Costa en een aantal preken van Kohlbrugge, alsmede een herdruk van *Ongeloof en Revolutie* van Groen van Prinsterer. Dr. Van Bekkum wees op de actualiteit van deze boeken in de huidige woelige tijd en overhandigde de drie delen vervolgens aan de bewerkers dr. O.W. Dubois en ds. L.J. Geluk en aan dr. H. Klink als voorzitter van de Stichting Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge. In een toelichting zei ds. Geluk dat hij bij de bewerking van Kohlbrugges preek over Romeinen 7: 14 zich heeft gebaseerd op de eerste druk ervan.

Augustinus

Barbaarse of christelijke tijden? Augustinus en de historische omwenteling van zijn dagen.

Over dit onderwerp sprak 's middags dr. A. Goudriaan, universitair docent patristiek aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Augustinus (354 - 430) leefde in de tijd van de opmars van de barbaren en de geleidelijke ondergang van het Romeinse rijk. De val van Rome in 410, toen de West-Goten de stad innamen, werd gezien als een wereldschokkende gebeurtenis en maakte ook op sommige christenen diepe indruk. Heidenen beschouwden de val van Rome als een straf

voor de christelijke kritiek op het veelgodendom. Augustinus reageert op deze beschuldiging in zijn boek *De Civitate Dei*, over de stad Gods. Hij antwoordt als apologeet en als zielzorger. In zijn apologetische reactie betoogt hij dat de val van de stad geen unieke gebeurtenis is, die met niets anders is te vergelijken. In de "christelijke tijd", van Christus' geboorte tot Zijn wederkomst, is de val van Rome een gebeurtenis van ondergeschikt belang. Als zielzorger spoort hij aan, het koninkrijk van God te zoeken. De aardse rijken zullen immers voorbijgaan, maar Gods rijk zal geen einde hebben. De gebeurtenissen van de eigen tijd moeten we niet overschatten. Dit zouden we, aldus dr. Goudriaan, ook kunnen toepassen op de ontwikkelingen in West-Europa (in het begin van zijn lezing wees hij al op de evidente teruggang van het christendom). De referent besloot met een uitspraak van Augustinus: "Het zijn slechte tijden. Dat zeggen de mensen tenminste. Laten we liever goed leven. Dan worden de tijden vanzelf goed. Wij zijn de tijden. Zoals wij zijn, zijn de tijden."

In aansluiting op dit gedegen referaat werden de verzen 7 en 15 van Psalm 102 gezongen, waarna dr. Goudriaan enkele vragen beantwoordde, onder meer over het gebruik van de dingen van deze wereld.

Vóór half vier werd de conferentie gesloten met een dankwoord en een dankgebed van ds. Bergshoeff en met de slotzang "Dankt, dankt nu allen God"

De deelnemers mogen op een leerrijke conferentie terugzien. Zij die op 28 mei verstek moesten laten gaan, kunnen zich troosten met de gedachte dat veel van wat die dag gezegd is binnenkort in *Ecclesia* kan worden nagelezen.

Nu rest ons nog te vermelden dat de collecten tijdens de conferentie, inclusief een nagekomen gif, het mooie bedrag van € 478,15 hebben opgebracht.

M. den Admirant, 's-Gravenhage

Korte berichten

Op D.V. 25 juni 2011 houdt de vereniging "Protestants Nederland" in een zaal van de Pauluskerk te Dordrecht (Albertine Agnesstraat 2) haar jaarvergadering. 's Middags om 14.00 uur zal drs. B. Belder, lid van het Europe Parlement, een lezing houden over "Europa tussen secularisme en islamisme." Ieder belangstellende is hartelijk welkom.

Mr. Drs. J.P. de Man schreef een aardig boekje over ds. A. Meijers (1893 - 1992), een predikant met in zijn prediking en kerkelijk beleid Hoedemakeraanse en Kohlbruggiaanse trekken, die de Hervormde gemeenten van Woubrugge, 's-Grevelduin en Vrijhoeve-Capelle, Hoogeveen en Utrecht heeft gediend.

U kunt dit boekje bestellen bij de schrijver, Postbus 131 te 5240 AD Rosmalen, of telefonisch: 073-521 33 16, per fax: 073-521 17 50 of per e-mail: j.p. deman@planet.nl Voor € 11,80 krijgt u het toegestuurd.